

Zwarte rat niet voor één gat te vangen

De zwarte rat komt steeds meer voor in Nederland. Het dier houdt zich graag op in stallen en kan daar ziektes overbrengen op het vee, maar bijvoorbeeld ook knaagschade aanrichten aan bedrading. Werings- en of bestrijdingsmaatregelen zijn belangrijk.

HENK TEN HAVE

De zwarte rat is zich gestaag aan het uitbreiden in Nederland. Het dier komt voornamelijk voor in Limburg, Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en in grote havengebieden. De zwarte rat leeft in een afgebakend gebied en is meestal gebouwgebonden, terwijl de bruine rat ook veel in de grond verblijft. Vroeger leefde het dier hoog in gebouwen, bijvoorbeeld in boerderijen waar het hooi en graan lagen opgeslagen op zolder. Maar zijn leefwijze is sterk veranderd. De zwarte rat heeft zich aangepast aan de lagere stallen. Ook daar zijn vaak voldoende voedsel en water voorhanden, hoewel de zwarte rat nauwelijks water nodig heeft. En in varkens- en pluimveestallen is de temperatuur vrijwel constant. In deze leefomgeving zonder beperkingen kan de vrouwtjesrat zesmaal per jaar zes jongen krijgen, vertelt plaagdierbestrijder Rob van Veldhuijzen, die al 24 jaar actief is als plaagdierbestrijder. De populatie zwarte ratten en daarmee de overlast kan dus snel toenemen.

Salmonella

De zwarte rat wordt geassocieerd met een groot aantal ziekten, niet alleen bij pluimvee of varkens, maar ook als verspreider van zoönosen: infecties die van dier op mens kunnen overgaan. “Als eerste is natuurlijk de builenpest (*Yersinia pestis*) bekend, een ziekte die in de Middeleeuwen verantwoordelijk was voor zeer grote sterfte bij de mens”, vertelt Teun Fabri, dierenarts bij de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). “Voor de huidige veehouderij is het goed om te weten dat de zwarte rat de veroorzakende virussen van varkenspest, Encephalomyocarditis (EMCV) en monden-klauwzeer kan verspreiden. Reden om bij uitbraken een intensieve rattenbestrijding uit te laten voeren. Ook bij de verspreiding van leptospirose kan zowel de bruine als de zwarte rat een grote rol spelen.” Tegenwoordig is de rat vooral bekend als verspreider van salmonella. Fabri: “De zwarte rat wordt over het algemeen niet ziek van salmonella, maar kan in de milt, lever en darminhoud grote hoeveelheden van deze bacterie bij zich dragen. Uitscheiding vindt dan plaats via de keutels, die kunnen worden opgenomen door varkens of pluimvee. Onderzoek in Japan heeft aangetoond dat meer dan 13 procent van de zwarte ratten besmet was met *Salmonella enteritidis*. Geïnfecteerde zwarte ratten kunnen, met tussenpozen, de salmonella uitscheiden voor een periode van meer dan

24 weken. Naast salmonella kan de rat ook besmet zijn met kwaadaardige E. coli-stammen, pasteurellastammen die atrofische rhinitis (AR) of vogelcholera kunnen veroorzaken, de vlekziektebacterie of met de veroorzaker van coryza (*Avibacterium paragallinarum*). In de epidemiologie van trichinella lijkt de zwarte rat een kleinere rol te spelen dan de Europese of bruine rat.

Zwarte rat in Odiliapeel

In het Brabantse Odiliapeel veroorzaakt de zwarte rat momenteel overlast bij boeren en burgers. De gemeente Uden, waar Odiliapeel onder valt, heeft samen met onder meer de ZLTO, veehouders en het landelijke kenniscentrum op het gebied van dierplaagbeheersing KAD een speciale werkgroep ingesteld voor de bestrijding van de zwarte rat. De werkgroep heeft op 4 juni 2014 een informatieavond georganiseerd voor boeren en burgers over hoe de rat kan worden bestreden. De opkomst was flink, aldus de gemeente. Ook is er een enquête verspreid om te ontdekken waar de ratten zich precies bevinden en hoe de inwoners ze momenteel bestrijden. De resultaten van de enquête zijn nog niet bekend. Wel blijkt dat de zwarte rat vooral in het buitengebied van Odiliapeel wordt opgemerkt door veehouders.

De zwarte rat heeft een spitsere snuit en grotere oren dan de bruine rat.

FOTO: SHUTTERSTOCK

Weringsmaatregelen

Met weringsmaatregelen kunnen veehouders voorkomen dat ze zwarte ratten op hun bedrijf krijgen. Dat begint volgens plaagdierbestrijder Van Veldhuijzen met: geen bouwkundige gebreken aan de stal, waardoor de ratten de stal kunnen binnengaan. "Zwarte ratten kunnen uitstekend klimmen, het zijn ongekende acrobaten met hun lange staart. De bruine rat is er een hark bij." Ze kunnen ook via de golfplaten een stal ingaan. De golfplaten zijn af te zetten met gaas. "Controleer het gaas wel regelmatig, de ratten kunnen het kapotvreten", aldus Van Veldhuijzen.

Vervolgens is het van belang om geen materialen tegen de stal te plaatsen. Geen planken, stenen et cetera, want daaronder en -achter kan de rat zich verschuilen.

De eerste meter om de stal heen zou verhard moeten zijn met beton, asfalt of grof grint. Daaromheen kan zeer kort gras ervoor zorgen dat de rat de stal minder snel zal bereiken. Zwarte ratten vermijden namelijk zo veel mogelijk het risico om opgemerkt te worden.

Verder moet voer dat is gemorst, waarvan de ratten makkelijk kunnen eten, direct worden verwijderd.

Lokaas

Uitwerpselen van de ratten in de stal zijn het overtuigende bewijs dat de dieren ter plaatse zijn. De uitwerpselen van de zwarte rat zijn spits en dunner dan die van de bruine rat. Van Veldhuijzen: "Ze zijn een beetje banaanvormig. Als alle uitwerpselen van dezelfde grootte zijn, heb je te maken met een beginnend probleem. Liggen er ook kleinere uitwerpselen, dan zijn er jongen en heb je een hele populatie in de stal." Als een veehouder van de ratten af wil, zullen ze moeten worden gevangen. Daarvoor kan in de stal, zo dicht mogelijk bij het leefgebied van de ratten, een speciale kist met lokaas worden geplaatst. "Probeer ze dan eerst maar eens aan het eten te krijgen", zegt Van Veldhuijzen. "Dat alleen al is niet makkelijk, want zwarte ratten zijn extreem

neofobisch. Dat betekent dat ze zeer argwauwend zijn als het gaat om nieuwe dingen in hun leefgebied. Ze zullen de kist met lokaas eerst voorzichtig bestuderen. Een bruine rat zal na een paar dagen al van het aas eten, maar bij een zwarte rat kan dat wel drie weken duren. Eerst laten ze er één of twee ratten van eten en wachten af of die dieren ziek worden of niet. Zo niet, dan gaan de volgende zwarte ratten erop af. Een zwarte

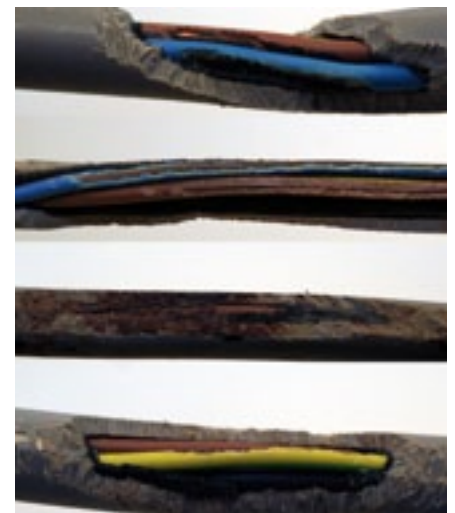
rat laat zich liever verhongeren dan dat hij zich laat vergifigen." De ratten zullen ook testen of de vangkast een in- en uitgang heeft. Als de ratten gewend zijn aan de kist, kan er 150 tot 250 gram lokaas met rodenticide in worden geplaatst. Er is lokaas in de vorm van blokjes, tarwe of gepelde haver. Afhankelijk van het soort rodenticide moet de kist na één tot veertien dagen worden gecontroleerd of na twee tot drie dagen. Het lokaas kan snel vervuild raken door stof en moet dan worden vervangen. Als na 35 dagen nog niet van het lokaas is gegeten, moet er worden achterhaald waardoor dat komt. Aan de andere kant mogen de ratten niet te snel doodgaan. "Als ze traag doodgaan, kunnen ze niet analyseren dat er iets verandert in hun omgeving. Dan zou lokaasschuwheid kunnen optreden", weet Van Veldhuijzen.

Lange adem

Het bestrijden van zwarte ratten is meestal een proces van lange adem, weet Van Veldhuijzen. "Het kan drie tot zes maanden duren voordat een bedrijf 'schoon' is. Dat is inclusief zes weken monitoren na het annuleren van het probleem. Dat laatste is nodig omdat zwarte ratten remigreren: ze komen terug en het probleem begint opnieuw."

'De zwarte rat is een ongekende acrobaat'

Van Veldhuijzen merkt dat veehouders pas een deskundige plaagdierbestrijder inschakelen als ze het vangen van de zwarte ratten zelf hebben geprobeerd, maar dat niet het gewenste resultaat heeft opgeleverd. "Het liefst werken wij samen met de veehouder, het vangen gaat dan sneller. Mijn vijf collega's en ik hebben kennis van de 'vijand' en samen met de veehouder kunnen we zorgen voor consequente controles van het lokaas." Maar het weren van de zwarte ratten is het belangrijkste, stelt Van Veldhuijzen nogmaals. "Een geordend erf en een goede bedrijfs-hygiëne zijn daarbij van grote invloed." 🐭

Een lokaasunit voor binnen (l.) en knaagschade aan bedrading (r.).

FOTO'S: VAN VELDHUIJZEN BOXMEER